

Slovenská literatúra po roku 1945

1. Koniec vojny 45-48 (vysporiadanie sa so zradcami, kolaborantmi)
2. Obdobie kultu osobnosti 48-56 (koncentraky, Gotvald+Stalin†, najhoršie obd.)
3. pád kultu Stalina 56-68(Hippies, moda, Beatles =)
4. Normalizácia a konsolidácia 68-89 (normalizácia a konsolidácia, ľudia mizli ako také rožky :D, pálenie diel)
5. „Každý si tu vydáva čo chce“ 89-

EXILOVA literatúra (Mňačko)

Keď autor emigroval vyhodili ho z učebníc

EXULANT- ten čo odišiel

Vydavateľstva- 68publishers- Toronto

Index- Kolín nad Rýnom

SAMIZDATOVA literatúra (Tatarka)

Autori si sami prepisovali a vydávali diela, ilegálne

Vydavateľstvo Petlice

Schematizmus- bezduhá mechanickosť, šablónovitosť, opisuje budovateľské úspechy, združstevňovanie, spriemyselňovanie

Disident- politicky odporca oficiálnej mienky, smeru v politike

1.Próza

František Hečko(1905 -1960)

- patrí k staršej generácii prozaikov
- narodil sa vo vinohradníckom kraji Suchá nad Parnou
- najprv písal básnické zbierky: Vyst'ahovalci, Na pravé poludnie, Slovanské verše
- najvýznamnejšie prozaické dielo: Červené víno

Červené víno

- hlavná téma: slovenský vidiek na začiatku 20. storočia, končí 30. rokmi
- autobiografia
- rodina mladých Habdžovcov □
- odohráva sa vo Vlčindole (vlčia dolina)
- zaradené do vinohradníckeho kraja
- v centre pozornosti je stredný syn:
Urban Habdža - rodičia ho vyhadzujú z domu, pretože sa oženil s chudobnou Kristínou

- odchádza z domu, usadzujú sa vo Vlčindole, prenajíma si vinohrad, ťažko pracujú
- na koniec prichádza k rodinnej tragédii, prichádza v dražbe o celý majetok
- tretia generácia v tejto knihe je generácia Habdžovcov vzdelaných a moderných ľudí, ktorí nadviazali na spôsob života Urbana Habdžu
- považujeme to za veľkú rodinnú ságu
- nachádzame prvky sociálne, ľúbostné, je to román o práci

Drevená dedina

román z obdobia kolektivizácie, dej sa odohráva na Orave a zachytáva koniec 2. sv. vojny, založenie Komunistickej strany, ľudových milícií, voľby a kolektivizáciu. Vystupuje tu veľa postáv a kritika mu vyčítala, že nie sú dobre vykreslené. Kolektivizácia vraj prebieha veľmi hladko, že je zidealizovaná. Zachytáva obraz premeny slovenskej dediny. Je vrcholné dielo socialistického realizmu v próze a autor sa nevyhol schematizmu.

Rudolf Jašík (1919-1960)

V mladosti musel pracovať, aby mohol študovať na obchodnej škole.

Ako vojak slovenskej armády bojoval na ukrajinskom fronte.

Počas SNP vstúpil do partizánskeho oddielu.

Námestie svätej Alžbety

-rok 1941 dej je zasadený do mesta pod viničným vrchom (Nitra), na Námestí svätej Alžbety, kde bývajú menej majetní obyvatelia mesta, hlavné postavy románu.

-tragická láska Igora a Evy. Eva je židovka. Stretáva sa s Igorom. Je smutná, pretože do mesta prišli Nemci a ona bude musieť nosiť žltú hviezdu. Igor pracoval u Flórika v holičstve.

Flórik radí Igorovi, aby Evu nechal: „Ešte sa môžeš do niečoho zaplietť. Židom odzvonilo.“ Flórik vyvesí ceduľu na dvere „Židov neholím ani nestrihám“.

Igor by chcel Eve pomôcť, ale nevie ako. Maguš (komunista) mu poradil, aby ju dal pokrstiť. Rozhodne sa, že si Evu vezme za ženu. Ide za farárom. Ten mu sľúbil pomoc až mu donesie 10 tisíc korún.

Igor zháňa peniaze. Ide za Eviným otcom, ale ten peniaze nemá.

Igorova ťažko chorá matka umiera.

Igorovi chce pomôcť Maxi, ktorý predá kone a dá Igorovi peniaze. Igor ide za kňazom, ale ten ho už odmieta.

V meste začínajú brať židov. Zoberú aj Evu. Chce sa k nej dostať, no vojaci ho surovo odbijú. Eva veľmi ťažko prežíva smrť Alina, ktorý si žiletkou prerezal žily. Veľmi sa bojí. Aj Igor trpí. Chcel by Eve pomôcť, ale židov vedú na železničnú stanicu. Na stanici Nemci zastrelili malého chlapca. Eva s Fiederom chce mŕtveho chlapca odniesť, ale pritom ju zastrelia. Samko s celou rodinou zomierajú. Do polievky nasypal biely prášok. Celá rodina sa otrávi. Igor zabije Flórika, potom sa chce hodiť do vody. Príde Marguš a ten mu to nedovolí.

Alfonz Bednár (1914- 1989)

Stredoškolský profesor

Neskôr pracoval ako scenárista v Československom štátnom filme

Sklený vrch

- denník úradníčky Emy Klaasovej

- 3 deje - súčasný Emin život, spomienky na vojnu, spomienky na rok 1947

- Emin otec sympatizoval s fašistami, vydal im svoju ženu a Ema odišla z Bratislavy do hôr.

Tu sa stretla s Milanom Kališom, pomáha mu roznášať poštu, spriatelila sa - chodia do Tichej doliny. Eva otehotnie, potratí, stane sa neplodná. Milan odchádza k partizánom a už sa viac nestretnú. - v roku 1947 sa Ema zoznámila s prokurátorom Zoltánom Balom, zasnúbili sa a obaja majú odísť do Ameriky. Ema sa chce ešte raz vrátiť na miesto, na ktoré toľko spomína - do Tichej doliny. So Zoltánom sa pohádali a rozišli sa (sebec, malomeštiak). V tichej doline je

už nová chata aj nový chatár. Eva smúti za Kališom. Do chaty prichádzajú štyria lyžiari - medzi nimi Jožo Solana. Do chaty prichádza robotník (súдруh) Tretina, rozpráva o vojnových udalostiach, ľuďoch. Eva sa dozvedá, že Milan Kališ zahynul (zavedie ju na jeho hrob). - Eva sa vydá za Solanu, odíde na stavbu, Tretina ich ohovára - Solana odíde inde. Eva nešťastne zahynie, Solana práve dočítal jej denník. - autor podáva obraz SNP, neheroizuje ho, cez Emin vzťah k trom mužom naznačuje vzťah k SNP.

Dominik Tatarka (1913-1989)

Patrí k najlepším prozaikom 20. storočia.

Bol i najvýznamnejšou osobnosťou opozičnej a disidentskej literatúry v rokoch 1956 – 1989. Vyrastal iba s matkou a so sestrami, mal kladný vzťah k ženám, čo sa prejavilo aj v jeho tvorbe

V čase chruščovovského odmäku uverejnil satiru na kult osobnosti **Démon súhlasu** - V tomto satirickom pamflete odkrýva autor deformácie, chyby a omyly kultu osobnosti. Svoju satiru zameril najmä na činnosť zväzu spisovateľov, kritikov a spisovateľov, ktorí sa stali sluhami režimu. Korene kultu osobnosti videl vo vytvorení „démona súhlasu“, čiže v tom, že na verejnosti sa nikto neodvážil povedať pravdu, všetci so všetkým súhlasili.

Dej: Spisovateľ Bartolomej Boleráz a vedúci ideológ Valizlosť Mataj sa zúčastnia v Prahe na zjazde spisovateľov. Do Bratislavy sa vracajú s helikoptérou, ale havarujú a obidvaja zomrú. Bartolomej môže vstať z mŕtvych a porozprávať pravdu o sebe i o svojej dobe. Porozpráva, prečo slúžil režimu, ako prišiel na svoj omyl, ako sa napokon rozhodol, že už nebude podporovať klamstvo a konečne povie pravdu.

Boleráz cestou do Prahy, vyložil Matajovi svoje názory- ako režim manipuluje s ľuďmi a robí si z nich poslušné figúrky. Mataj s ním vo všetkom súhlasil. Po príchode do Prahy sa Boleráz večer v klube zdôveril s týmito myšlienkami aj ostatným spisovateľom, aj oni súhlasili. Na druhý deň Boleráz vystúpil na zjazde a vyslovil svoj názor, teraz všetci postavili proti nemu a Mataj odsúdil Bolerázov názory. Prítomní súhlasili s Matajom.

Zjazd vyhlásil Bolerázu za zradcu, na druhý deň tí istí ľudia oslavovali ho ako človeka, ktorý sa ako jediný opovážil povedať pravdu. Zjazd potom jednohlasne odvolal všetky svoje včerajšie uznesenia a prijal nové, v ktorých zase jednohlasne odsúdil kult osobnosti.

Farská republika - román je pamfletom na pokrytectvo oficiálneho klerikalizmu (tento názov použil autor na označenie Slovenského štátu, lebo na jeho čele bol kňaz)

Dej sa odohráva v Žiline (1939 až 1941)

Hlavnou postavou je Tomáš Menkina, ktorý predstavuje typ ľudí, ktorí síce s mnohým vnútorne nesúhlasia, ale sú pasívni a ich odpor nie je veľký a prejaví sa až v nevyhnutnej hraničnej situácii. Pochádzal z dediny blízko Žiliny, otec mu zomrel, keď bol ešte malý. Štúdiá mu financoval strýko, ktorý pracoval v Amerike. Po štúdiách a absolvovaní vojenskej služby začal učiť rovnako ako sám autor knihy v Žiline na gymnáziu.

Keď vypukla vojna jeho strýko-John Menkina sa rozhodol vrátiť na Slovensko, ale jeho dom, ktorý si dal postaviť v Žiline obýval gardista. Mesto ovládali plne gardisti, arizovali majetky Židov, ľudí, ktorí s nimi nesúhlasili zastrašovali.

Aj na gymnáziu mali byť študenti vedení v kresťanskom a národnom duchu. Tomáš nezvládol pretváрку a radšej odišiel zo školy robiť ako robotník na stavbe domu.

Raz vo vlaku našli u neho žandári kufre s protištátnymi letákmi.

Kufre mu dal do opatery komunista Lyčko, ktorý videl žandárov a poprosil Tomáša, aby kufre

niesol on. Tomáša zatkli, bol vyše roka vo väzení. Vyšetrovatelia si mysleli, že je komunista a člen tajnej organizácie. Tomáš síce Lyčka veľmi nepoznal, ale aj tak ho neprezradil. Keď ho prepustili, nikde ho nechceli zamestnať. Jeho matka bola na audiencii u Jozefa Tisa, prezidenta slovenskej republiky počas vojny. A pošťožovala sa aj na syna, nevediac ani poriadne, čo hovorí, pretože ho označila za komunistu, keďže nechodil do kostola a to bol pre matku hlavný znak komunistov. Tým synovi ešte viac poškodila. Tomášov strýko sa prispôbil pomerom, stal sa krčmárom, arizoval majetky. Nad'alej bohatol. Keď začnú Nemci bojovať aj proti Sovietskemu zväzu a Slovensko sa k vojne pripojí, dostane Tomáš povolávací rozkaz ako podozrivá osoba medzi prvými. Jeho odchodom do vojny sa kniha končí.

Ladislav Mňačko(1919-1994)

V roku 1939 sa neúspešne pokúsil o útek do ZSSR. Uväznili ho v koncentračnom tábore. Zapojil sa do partizánskeho hnutia.

Smrť sa volá Engelchen

- protivojnový román

Dielo zachytáva posledné dni Druhej svetovej vojny z pohľadu partizánov pôsobiacich v Protektoráte a v Slovenskom štáte.

Ranený partizán Volod'a rozpráva nemocničnej sestre Eliške svoje zážitky z vojny, ktoré sú viac menej chronologicky zoradené a všetky majú jedno spoločné: Volod'a sa v nich vždy vracia k Ploštine (cíti sa vinný). Volod'a patril k partizánskej skupine vedenej Rusom Nikolajom, ktorá pôsobila prevažne v oblasti okolo Zlína. Nikolaja a niekoľkých ďalších Sovietskych dôstojníkov vysadila Červená armáda v tyle nepriateľa a ich úlohou bolo zorganizovať partizánske skupiny ktoré by okrem záškodníckej činnosti mali za úlohu aj zabrániť Tretej Ríši v posunutí frontovej línie smerom na západ.

Ako chutí moc- román, pripomína politický pamflet

- polemika o pravde, polopravde nepravde + ostrá kritika na bývalý režim

- využíva retrospektívu

- hlavná postava: fotograf Frank rozpráva príbeh o svojom priateľovi, ktorý bol čestný a silný muž., Frank sa s ním stretol počas SNP v rokoch budovania socializmu sa muž zapája do kolektivizácie, neskôr sa stáva najsilnejším mužom v štáte- predsedom KS

- Frank sleduje jeho život od SNP po smrť, zbiera fotografie z jeho života

- dej sa odvíja retrospektívne, v smútočnej miestnosti, kde sa konajú prípravy na štátnický pohreb

- do miestnosti prúdia húfy ľudí, medzi smútiacimi je aj vdova po ňom, ktorá nie je smutná

- je to jeho druhá manželka, zobral si ju len na reprezentáciu

- prichádza jeho syn z prvého manželstva . otrhaný, špinavý . prejavuje protest proti otcovi

- dôležitá je kapitola o vystavení úmrtného listu: *.štátnik má umrieť na infarkt, nie na euréniu..*

- protokol o smrti sfaľujú, za príčinu smrti uvedú leukémiu, lebo to lepšie znie

- román je nadčasový, má všeobecnú platnosť

- je to analýza úspechu človeka a toho, ako úspech mení charakter

Oneskorené reportáže- súbor jedenástich reportážnych príbehov podvedených

a nepochopených ľudí, ktorých zlomilo cudzie sebestvo, karierizmus, zbabelosť- výsledok bol tragický: zničený osud, rozvrátená rodina, pocit bezmocnosti

2.Poézia:

1945 - 1948

- básnici, ktorí tvorili aj pred II. svetovou vojnou
- po vojne vychádzajú diela DAVistov – L.Novomestský, F. Kráľ
- postupne sa niektorí básnici odmlčali, niektorí emigrovali
- počas vojny a po vojne- regionalisti- J.Kostra, P.Horov, A. Plávka
- prevahu mala socialisticky orientovaná tvorba
- opäť sa ozývajú nadrealisti (Bunčák, Fabry)
- žiadali od básnikov, aby sa sústredili na spoločenské témy(SNP, boj proti fašizmu)

1948 – 1956- občianska budovateľská poézia

- február 1948 znamenal koniec plurality a demokracie
- obdobie schematizmu; metóda realistického realizmu
- * Schematická poézia= propaganda
- obdobie kultu osobnosti (oslava práce, socializmu, víťazný február,)
- marxisticko - leninistický prístup
- cenzúra, básne písané podľa rovnakej šablóny
- básnickej tvorbe pripisovali ideologické, politické a výchovné poslanie
- heslá typu „ja som baník, kto je viac“
- Laco Novomeský a DAVisti boli uväznení ako buržoázny nacionalisti (Klementisa popravili)

-Predstavitelia: Ján Kostra(Moja rodná, Ave Eva , Na Stalina)**Vojtech Mihálik**(Plebejská košeľa, Spievajúce srdce,Neumriem na slame), **Andrej Plávka**(Ohne na horách, Liptovská pšťaľa), **Pavol Horov** (Zradné vody spodné, Nioba matka naša, Návraty)

1956 – 1968 – Vývinové impulzy v poézii

- pád kultu Stalina; uvoľnenie politickej situácie
- vychádzajú dovtedy zakázané diela
- noví „Osamelí bežci“ - **Štrpka, Repka, Laučík** -záujem o jednotlivca
 - manifest- Návrat anjelov, Prednosti trojnohých slávikov
 - ich tvorba bola v období normalizácie zakázaná / návrat v 90-tych rokoch
- nástup **Miroslav Válek, Milan Rúfus**: snažili sa oslobodiť poéziu spod vplyvu ideológie
 - sústredili sa na človeka na jeho problémy, vnútorné krízy
 - nadviazali kontakty so svetovou literatúrou
 - zverejňovali svoje básne v Mladej tvorbe

- skončilo sa obdobie schematizmu
- začína sa experimentovanie
- prehľbujú sa kontakty so svetovou literatúrou
- 60te roky – časopis „Mladá tvorba“
- Kamil Peteraj, Štefan Moravčík
-

-KONKRETISTI - Trnavská skupina

- zdôrazňovali konkrétnu pamäť (motívy z detstva, rodina, rod. kraj)
- zdôrazňovali zmyslovú konkrétnosť
- usilovali o odideologizovanie detskej literatúry
- odmietali schematickú poéziu,
- hlásili sa k avantgardným básnickým smerom,
 - vyzdvihovali právo básnika experimentovať
- využili metaforu, dôraz kládli na jazyk (verbálni virtuózi),

1969 – 1989

- nastupuje obdobie normalizácie
- komunistická moc opäť výrazne zasahuje do umenia
- mohli publikovať len autori zaregistrovaní v Zväze slovenských spisovateľov
- existovali len štátne vydavateľstvá – všetko bolo cenzurované
- niektorí spisovatelia nesmeli publikovať
- v 70. rokoch sa niektorí aj mladí autori prispôsobili požiadavke tzv. angažovanosti a svojou poéziou sa hlásili k myšlienke socializmu
- v 2. pol. 80. rokov sa však už objavuje aj spoločenská kritika a revolta

1989-

- opäť uvoľnenie, nadväznosť na európske smery
 - slobodný rozvoj kultúry a literatúry
 - mnohí autori sa vracajú do literatúry
 - autori: Daniel Hevier, Ján Burassy, Ľubomír Feldek
 - vzniká pop – poézia- piesňové texty – využívajú rým, slovné hračky, refrén,
 - prispôsobuje sa masmédiám – jednoduchosť, zreteľnosť
 - **Boris Filan, Kamil Peteraj** – zakladatelia modernej textovej tvorby
- Staršia generácia-** Ján Kostra, Pavol Horov, Andrej Plávka, Vojtech Mihálik, Milan Rúfus, Miroslav Válek
- Stredná generácia-** Ľubomír Feldek, Ivan Štrpka, Štefan Moravčík, Daniel Hevier
- Mladá generácia-** Jozef Urban, Ivan Kolenič, Viliam Klimáček, Tatjana Lehenová

Ján Kostra(1910-1975)

- predstav, slov. poézie po r. 1945
- člen skupiny R10 (Mladí davisti)
- tradicionalista a regionalista

Moja rodná . básnická zbierka

- motív domova, domov zobrazuje
- v idylických prírodných obrazoch, rieši problémy: nástup fašizmu, ohrozenie ČSR
- istotu nachádza vo svete rodného kraja, odmieta fašizmus, nezvládnuteľnosť sveta a komplikovanosť citového života básnik prekódoval na čistotu a azyl domova